

De *Saksen* en *Franken* hadden voorheen vaak tegen elkander krijg gevoerd, waarin de eersten, schoon dikwijls geslagen, altijd hunne vrijheid behouden hadden. (*)

In het jaar

772 overviel KAREL DE GROOTE de *Saksen*, die door WEDEKIND, ALBIN en BRUNO aangevoerd werden, onverwacht. De eerste had het bevel over de *Westphalen*, de tweede over de *Oostphalen*, en de laatste over de *Engers*. KAREL veroverde de *Eresburg*, en verwoestte de *Irmenszuil*, welke van de *Saksen* godsdienstig vereerd werd. (†) Naauwelijks echter had hij zich naar Italië gewend,

773

tendom, dan om de uitbreiding van zijne eigene heerschappij te doen was, wil ik niet onderzoeken. Heerschzuchtige vorsten hebben zich menigmaal van den Godsdienst, als eenen dekmantel hunner heerschzuchtige oogmerken, bediend. De middelen, welke KAREL, ter uitbreiding van den Christelijken Godsdienst gebruikte, waren, hoe zuiver ook zijn doel moge geweest zijn, niet Christelijk. De Godsdienst wil door overreding, en niet met geweld, voortgeplant worden. Hoe ver wijkt KAREL DE GROOTE hier van het voorbeeld der Apostelen af!

(*) De oude *Saksen* hadden geen koning. Zij waren eene vrije natie, die de landvoogden en regters, zoo wel als de legerhoofden, uit haar midden verkoos.

(†) De Heer RUMP M. S. S. plaatst deze zuil in het *Soerland*, aan de Paderbornsche grenzen, of aan de rivier *Dijmel*, bladz. 38.

773 of de *Saksen* roerden zich weer, heroverden *Eresburg* en *Sigisburg*, en verwoestten *Hessen*, doch tot hun ongeluk; want

774 kwam KAREL terug, verwoestte hun land, en noodzaakte eerst

775 de *Oostphalen*, daarna de *Engers*, en eindelijk de *Westphalen*, welke ondertusfchen zijn leger aan de Wezer overvallen en veroverd hadden, hem gijzelaars te geven en vrede te beloven. KAREL was echter het Alpisch gebergte nog niet weer overgetrokken, of de *Saksen* roerden zich op nieuw. Zij verwoestten

776 *Eresburg*, belegerden *Sigisburg*, en onderwierpen zich andermaal, toen KAREL op het snelst, met eene groote magt, tegen hen aantrok, *Eresburg* herstelde, eene nieuwe vesting aan de Lippe bouwde, en met ernst daaraan dacht, zijn begonnen werk op eenen beteren voet in te rigten. Daartoe riep hij zijne *Franken*, en ook de *Saksen*, naar Paderborn, en rigtte

777 alles zoo wel in, dat hij, in het volgende jaar, gerust en onbezorgd, over het Pyrineesch gebergte, naar Spanje trekken konde. De *Saksen* beloofden eenen eeuwigdurenden vrede, en lieten zich in menigte doopen.

778 Werd KAREL, op zijnen terugtocht uit Spanje, geslagen, en de vrede van de *Saksen* weder gebroken. Zij trokken met magt naar den Rijn,

- verwoestten alles, wat onder hun bereik viel, en verschoonden zelfs de altaren niet. KAREL zich van zijne nederlaag hersteld hebbende, ging
- 779 over den Nederrijn, en bragt de *Saksen* ook ditmaal tot onderwerping. Hoe weinig hij inrusschen daarop staat konde maken, bleek
- 782, toen de *Saksen* bij eenen inval der *Slaven* in Turingen, in plaats van hem bij te staan, zich met deze vijanden zijns rijks vereenigden, en een aanzienlijk gedeelte van zijn leger versloegen. Dit verbitterde hem zoo zeer, dat hij zelf, met zijne geheele magt, in het land der *Saksen* viel, en vier duizend vijf honderd gewapende inwoners, bij *Verden*, aan de Aller liet onthoofden. De *Saksen* geraakten over deze onmensschelijkheid in woede. De geheele heerban trok, onder WEDEKIND, bij Detmold, te zamen, en de beide volken leverden elkander
- 783 eenen der bloedigste veldslagen, zonder iets te beslissen, terwijl KAREL, met oogmerk, om nieuwe benden aan zich te trekken, naar Paderborn, WEDEKIND naar de Hase, terugtrok, waar het tot eenen nieuwen slag kwam, in welchen de *Saksen* het veld moesten ruimen. KAREL behield echter toen nog geen vasten voet in het land. Hij trok alzoo op nieuw
- 784 met vuur en zwaard door *Westphalen* over de Wezer, tot aan de Elve, doch zonder den vrede te veroveren, want de *Saksen* onderwierpen zich

- zich niet. Hij hield den geheelen winter van
- 785 de *Saksen* in gestadige onrust. Tegen de lente gelukte het hem, WEDEKIND, met wien hij onderhandelde, te bewegen, hem naar *Ettach* te volgen, en zich door den doop, met God en met hem te verzoenen. Op zoo vele verwoestingen, volgde nu eene diepe stilte.
- 793 Begonnen de *Saksen* nieuwe vijandelijkheden tegen KAREL te plegen. Hij viel hen, met twee legers te gelijk, aan, en diegenen, welke hem op het *Sinveld*, slag hadden willen leveren, moesten zich
- 794 op nieuw onderwerpen. KAREL strafte hen voor hunne ongehoorzaamheid,
- 795 door hunne landen te verwoesten, en
- 797 liet hij zijn leger de winterkwartieren aan de Wezer betrekken, om de oproerige *Saksen* de ongemakken van den oorlog des te meer te doen gevoelen.
- Dan, KAREL mogt hun land verwoesten, en zoo ongelukkig maken als hij wilde; hij mogt hun zoo vele eeden afpersen, als hem de overmagt zijner wapenen toeliet, hunne harten konde hij niet veroveren. Hij begon derhalve, op eene edele en vrije vereeniging der beide volken, te denken, waartoe hij de volgende hoofdpunten in voorslag bragt:
1. De *Saksen* zouden den Christelijken Godsdienst aannemen.
 2. KAREL DEN GROOTEN voor hun opperhoofd erkennen.
- 3.

3. Dengenen, welke hij in zijne plaats onder hen zoude zenden, met achting bejegenen; in het bijzonder, den bischoppen en graven, als hunne geestelijke en wereldlijke Overheid, gehoorzaam zijn, en hun dat betalen, wat hun van de *Franken* gegeven werd.

Onder deze voorwaarden zouden zij dezelfde regten met de *Franken* genieten, van alle schatting bevrijd zijn, en gelijk deze laatste, ook niet anders dan in hun eigen land, van huns gelijken, en naar hunne eigene wetten, geoordeeld worden.

De *Saksen* opperden tegen deze voorslagen verscheidene gewigtige bedenkingen. Behalve, dat het Christendom, hunne geliefkoosde van de voorvaderen overgeërfd begripen, veroordeelde, en hunnen godsdienst voor bijgeloof en afgoderij verklaarde, hadden zij als Christenen, buitengewone lasten op te nemen, de betaling van de *tienden* namelijk aan de bischoppen, en het bijzonder onderhoud van de overige priesters. Als rijksgenooten zouden zij niet alleen den keizer als hun opperhoofd, en diegenen, welke hij in zijne plaats, het opzigt aanvertrouwen zoude, als stedehouders en regters erkennen; maar ook bovendien, aan alle rijksoorlogen, moeten deel nemen.

De keizer vond deze bedenkingen niet van allen grond ontbloot, en gaf zich derhalve alle moeite, om de *Saksen* deswege gerust te stellen; zoodat, na eenen *drie en dertig jarigen oorlog*, de vrede op volgende voorwaarden tot stand kwam: De

De *Saksen* lieten zich de bovengemelde hoofdpunten, na de van KAREL gegevene nadere verklaring, welgevallen, en KAREL erkende voor het overige de natie voor een vrij volk, hetwelk, naar deszelfs oude gewoonten, onder zijnen scepeter, leven en aan niemand schatplichtig of cijnsbaar zijn, zoude. Zoo werden de beide volken, dan eindelijk, onder het nieuwe Westersch keizerrijk vereenigd, en KAREL was de magtigste vorst der Aarde. (*)

Dat onze voorvaders, onder deze oorlogen der *Franken* tegen de *Saksen*, veel moeten geleden hebben, is ligt te begrijpen, want, behalve dat zij, als *Westphalers*, hunne manschappen, tot den oorlog tegen de *Franken* moesten leveren, stonden zij, als grensbewoners, ook aan de eerste aanvallen der vijanden bloot.

Uit het verhandelde blijkt alzoo, dat de eigenlijke invoering des Christendoms, van het jaar 800 of 804 af, moet gerekend worden. Het is waar, onze voorouders werden reeds vroeger daarmede bekend, maar door de onderwerping der *Saksen* aan KAREL DEN GROOTEN, werd het Christendom gewettigd en de Godsdienst van den Staat.

Het zal voor den lezer niet onaangenaam zijn, hier het een en ander, over de eerste predikers van den Christelijken Godsdienst, te vernemen. PR-

(*) Dit geheele verhaal is een kort uittreksel uit MÖSERS voortreffelijke *Osnabrückische Geschichte*, I Theil III Absch. § 32 enz. waar de weetbegeerige lezer dit uitvoeriger vinden

PICARDT (*) meldt daarvan het volgende: „ Om-
 „ trent het jaar 690 is uit Engeland in deze landen
 „ gearriveerd S. WILLIBORDUS, met elf andere zij-
 „ ner collegen of medebroeders, zijnde alle te za-
 „ men in Engeland geboren, van ouders, die uit
 „ deze landen hunnen oorsprong hadden, en derhal-
 „ ve, onze taal konden spreken en verstaan, die men
 „ te dier tijd noemde, de Engelsche Vriezen of
 „ Engelsche Saksen. (†) Deze ijverige mannen
 „ hebben zich, met gevaar huns levens, verspreid
 „ door al deze landen, en hebben gearbeid, de
 „ harten dezer landzaten af te trekken van den dienst
 „ der duivelen, en te brengen tot de kennis des ee-
 „ nigen waren Gods en zijns Zoons Christi.

„ WILLIBORDUS is geworden de eerste bischop
 „ van Utrecht. ALBERTUS, een konings zoon van
 „ Northumberland, heeft in Holland, en voorna-
 „ melijk te Egmond gepredikt. SWIBERTUS heeft
 „ zich begeven naar het Stift Munster, en aldaar de
 „ heiden kan.

De Heer MÖSEN, heeft de bronnen, waaruit hij
 zijne berigten geput heeft, in de noten aangegeven.

(*) Drentsche Oudheden, bladz. 112.

Het jaar 690, wordt ook door ALSTEDIUS, bij RUMP aan-
 gehaald Chron. pag. 340, genoemd.

(†) PICARDT verhaalt, dat in het jaar 455 eene groote
 menigte menschen uit Vriesland, Drenthe, Westphalen en
 Engeren, onder twee broeders, ENGISTUS en HORSUS, zich
 met eene groote vloot naar Engeland begeven, en een ge-
 deelte van dat eiland vermeersterd heeft. Waaruit men de
 groote gelijkheid tusschen de Engelsche en Vriesche taal
 wil afleiden.

„ heidenen bekeerd. MARCELLINUS en LIBVINUS in
 „ Salland en Twente, te Kampen, Deventer, Zwolle
 „ en Oldenzaal. LEVINUS is te Oldenzaal gestorven
 „ en begraven. TWEE EWALDI, genaamd de witte
 „ en de zwarte, hebben gepredikt in het landschap
 „ Drenthe, en hebben zich begeven naar Koevor-
 „ den, zaaijende daar het zaad van Gods woord,
 „ en zijn van daar gegaan in het Graafschap Bent-
 „ heim, tot dat zij eindelijk van de inwoners van
 „ Laar jammerlijk zijn gemarteliseerd. (*)

De geleerde BEDA verhaalt hiervan het volgen-
 de: (†)

„ De beide broeders EWALDEN tot het landschap
 „ der oude Saksen (Westphalen) gekomen, en als
 „ vreemdelingen van zekeren inwoner gastvrij opge-
 „ nomen zijnde, begeerden van denzelfden, dat hij
 „ hen tot den landvoogd brengen wilde, aan wien
 „ zij, met eene belangrijke boodschap, gezonden wa-
 „ ren. Dat de inwoners intusfchen, het oogmerk
 „ dezer zending gisfende, hen vermoord en hunne
 „ lichamen in den Rijn geworpen hebben. Dat de
 „ landvoogd van deze gruweldaad onderrigt zijnde,
 „ niet alleen al de dorpelingen gedood; maar ook
 „ hunne woningen verbrand hebbe.”

Daar

(*) PICARDT schijnt in dit verhaal Hamconius in Frisia
 pag. 64 gevolgd te zijn. Ik heb de spelling van PICARDT
 hier veranderd.

(†) Hist. Eccles. Lib. V. cap. 11 pag. 70. Men zie JUN-
 GIUS Hist. antiq. rom. Benth. Lib. I. cap. 7. pag. 40.

Daar deze schrijver de plaats, waar dit gebeurd is, niet bepaalt en uitdrukkelijk zegt, dat de lichamen der verflagene EWALDEN in den Rijn geworpen zijn: zoo hebben velen het verhaal van PICARDT en HAMCONIUS in twijfel getrokken, en aan eenen oord gedacht, die meer in de nabijheid van den Rijn gelegen is. Met zekerheid laat zich intusfchen hier niets van zeggen.

Zoo veel blijkt uit de overeenstemming der geschiedschrijvers, dat het Christendom, aan het einde der zevende eeuw, in onze gewesten gepredikt, doch eerst honderd jaren daarna, op hoog gezag ingevoerd is. KAREL DE GROOTE, kondigde al diegenen de straf des doods aan, welke, na den gesloten vrede, weigeren zouden zich te laten doopen. Gelijke straf werd zoodanigen gedreigd, welke in de vasten vleesch eten, of zich onderstaan zouden, de lichamen hunner overledene bloedverwanten, volgens de heidensche gewoonte, te verbranden. (*)

Daar echter, in weerwil dezer zoo strenge bevelen, onze voorvaders aan de heidensche Godsdienstplegtigheden gehecht bleven: zoo stelde KAREL DE GROOTE de heimelijke geregthoven, of de zoogenaamde *Vehm gerigten*, aan. Deze bestonden uit den graaf of zijnen plaatsvervanger, als voorzitter, en uit verscheidene schepens, (†) welke uit het

(*) KINDLINGER *Münsterische Beiträge* enz. II Band. § 17 in de noot a.

(†) In het hoogduitsch *Schöppen*, in het latijn *Scabini*.

midden des volks verkozen werden, en alle verborgene misdaden, bij voorb. den afval van het Christelijk geloof, kerkroof, verachting der vasten, der Christelijke begravenissen, doodslag aan priesters gepleegd, enz. uitvorschen en aan den voorzitter melden moesten. De beschuldigde werd hierop gedaagd en ter verantwoording getrokken. Konde hij zijne onschuld bewijzen, dan werd hij vrij gesproken; zoo niet, dan werd hij ter dood veroordeeld en aan den eersten boom opgehangen. Verscheen hij niet voor het gerigt, gelijk dikwijls gebeurde, dan werd hij voor eerloos verklaard. (*) Dit vonnis werd aan de naburige graven of regters bekend gemaakt, opdat niemand zulk eenen kwaaddoener mogt opnemen. (†) Dit heimelijk geregt had, bij de *Westphalen*, zoo als de Heer RUMP, uit oude schrijvers betoogt, eene krachtige werking, en was een der sterkste middelen, om hen bij het Christelijk geloof te bewaren; want zij vonden dikwijls hunne bekenden, onder welke niet zelden mannen van aanzien waren, aan eenen boom opgehangen, en naar de redenen daarvan vragende, kregen zij ten antwoord, dat die hun geloof verloochend hadden. Zulk eene verborgene en vreesfelijke regtspleging, schrikte de anderen af, en bewoog hen, om, ten minste uiterlijk, aan het Christendom getrouw te blijven.

III.

(*) *Verschmt*.

(†) KINDLINGER *Geschichte der älteren Grafen*, 2te Abtheilung § 25.

D